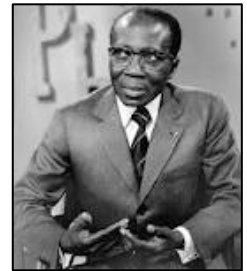

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

Verhuisd uit de Soedan, Khartoum, met het hele kantoor van de UNESCO scholenbouw planning unit.

Het UNESCO kantoor lag zowat schuin tegenover het presidentiële paleis van Léopold Senghor, en het werk werd dan ook zo wat dagelijks onderbroken door de gillende sirenes waarmee de autocolonne van de president vanuit het paleis vertok om zich door de stad of naar het vliegveld te bewegen. Dan was de hele binnenstad afgezet. Als je slim was kon je wachten totdat hij voorbij was en er achteraan aansluiten, vooral als je naar de airport moest. Ons kleine team uit Sudan werd hier samengevoegd met curriculum ontwikkelaars, onderwijs strategie planners, onderwijs politici, allemaal ondersteund met internationaal en lokaal personeel.

De president-poëet werd alom gerespecteerd.

Dakar, de hoofdstad van Senegal was als eerste landingsplaats voor vliegtuigen naar het zuiden de ideale stop-over en coördinatie punt voor internationale organisaties die in west Afrika werkten. Wel was er forse concurrentie met Ivoorkust waar reeds andere internationale organisaties gevestigd waren. Binnen de scholenbouw advies afdeling werd ik aan de Frans sprekende landen toegevoegd en mijn Nederlandse collega aan de Engels sprekend landen. Op (gestimuleerde) aanvraag uit die landen verrichtten we dan studies van scholen complexen en produceerden dan een gedetailleerd rapport over hoe het volgens ons beter georganiseerd kon.

Gedurende een maand werd de Dakar airport gebruikt om de Concorde te testen. Dat was veilig (en minder geluidsoverlast) want na de start zat je direct boven de zee en daar kon deze dan meteen doortrekken naar de geluidsbarrière, iets wat niet boven Europa was toegestaan. Dikke zwarte pluimen van verbrandingsgassen en een oorverdovend lawaai, en veel bekijks in het begin.

De bevindingen van de schoolonderzoeken en aanbevelingen moesten zo breed mogelijk verspreid worden en tot honderd kopieën gedrukt afhankelijk van het onderwerp. Het maken van de missie en technische rapporten was een hele operatie, waarbij het maken van de tekeningen, schema's en schetsen nog het eenvoudigste was. Met de hand werden de teksten eerst uitgeschreven, dan door een secretaresse met dubbele spatie uitgetypt en vervolgens werd er met bijschrijven, doorhalen, knip en plakwerk een nieuwe tekst samengesteld en een lay-out gemaakt inclusief de tekeningen. Na het editen door de senior staf en de directeur zelf werd vervolgens de tekst in het net getypt. Onze secretaresse had zelfs een IBM verwisselbaar letter bolletje zodat in een tekst verschillende lettersoorten gebruikt konden worden. Nu konden we direct op wit papier typen en hoefde het niet meer op een stencil. Het witte papier met de tekeningen er in geplakt ging dan op een rol scanner en brander. Deze elektrische Gestetner rotor scanner las aan de ene kant van de rol het zwart-wit origineel met een lampje en brandde op de andere helft parallel een stencil door middel van vonkjes die door het stencil papier gingen, overal waar de eerste kant zwart registreerde. In een half uur was er een heel stencil gebrand; super modern. De eventuele foutjes kon je dan alsnog dichtmaken met nagellak. Alleen foto kopieën maken van een originele tekening was een mijl op zeven want daar was een 3M apparaat voor nodig met duur warmte gevoelig papier. Je kon soms sneller, goedkoper en beter even het tekeningetje opnieuw maken. In enkele rapporten moeten foto's komen, maar die pagina's werden uitbesteed in de stad om de offset pagina's te drukken; ook de kaften werden buiten de deur gedrukt. Van sommige rapporten werden wel 100 kopieën gemaakt, dubbelzijdig gedrukt. Voor het samenvoegen van de tientallen pagina's werden alle tafels in de bibliotheek vol gelegd met de stapels afgedrukte stencils en alle internationale staff van ons bureautje werd dan opgetrommeld om ze bij elkaar te voegen tot. Elk rapport had een deadline en was een mijlpaal. Daarna volgde er een verzendactie per luchtpost.

3.1. Guinee Conakry.

Een scholenbouw planningdivisie in Guinee Conakry had assistentie gevraagd en een korte identificatie missie werd naar dit zuidelijke buurland van Senegal georganiseerd. Dat was een paar stappen terug in de tijd. Het land had sinds kort haar semi onafhankelijkheid als overzeese provincie van Portugal. Ook was het kort geleden dat de leider van het verzet in Guinee, Amilcar Cabral, door de Portugese geheime dienst vermoord werd. Het land was opgedeeld in Guinee Conakry en Guinee Bissau en werd in 1974 onafhankelijk. De nieuwe hoofdstad Conakry was een ware vesting met overal soldaten. Het hoogste gebouw

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

van het land, het 12 verdiepingen hoge Hotel de France, had slechts de onderste vier verdiepingen als hotel kamers waar wij dan logeerden. Bovenin zaten allemaal Russische, Poolse en Roemeense technici die verschillende overheidsfuncties draaiende probeerde te houden. Die jongens moesten niet alleen trappen lopen, want de lift werkte niet meer, maar ook hun water naar boven dragen want er was geen elektriciteit voor de pomp. Alles was vervallen en kapot, ook geen airconditioning. Voor het eten kon je, wat zeg ik?, moest je, zelf inkopen doen en dat aan de kok geven, want het hotel had geen voedsel in voorraad. Voor buitenlanders met buitenlandse valuta was er in het centrum een winkeltje waar wat bijzondere ingrediënten gekocht kon worden zoals koffie, boter en melkpoeier, maar de rest moest van de dorpsmarkt komen.

Het was geheel onduidelijk wat we daar moesten doen, dus echt een identificatiemissie. Zo kwamen wij tweeën, Pierre Bussat, een senior Zwitserse expert en mijzelf, terecht in een propvolle barak waar we dan eerst uitlegden wat voor diensten we konden leveren. Nee, financiële assistentie was hoogst waarschijnlijk niet op korte termijn mogelijk, want dan moet er eerst een project geformuleerd worden. Zo'n project moet door de nationale overheid goedgekeurd worden en zowel administratief en financieel ondersteund worden, en vervolgens moet de UNESCO dan proberen een internationale financier te vinden die het merendeel wilde betalen. Met de huidige politieke problemen in Guinee, en het bijna volledige gebrek aan lokale overheid, was het onwaarschijnlijk dat er animo was om ook maar iets te financieren. Het Europese westen, dat wel aan ontwikkelingshulp deed, zou bijvoorbeeld nooit projecten financieren in een door het Oostblok gemanaged land, om maar iets te noemen.

De sfeer in het kantoortje was een beetje bedrukt, en dat bleek niet alleen vanwege het gebrek aan mogelijkheden, maar vanwege een probleem met een van de nationale technische staf. Joaño, een heel aardige, integere en vlijtige jongen, met een goed stel hersens. Hij had een vaste vriendin, eentje die niet door familie relaties was georganiseerd, en met wie hij op de duur wilde trouwen. Maar zoals gewoonlijk moet er jaren gespaard worden om dat te financieren; echter met een goed salaris van 100 dollar per maand kom je niet erg ver. Vorige week kwam Joaño bij het hoofd van de afdeling, Krapovich een Oost-Europeaan, en vroeg hem om een 2000 dollar lening. Een rekensommetje leerde dat Joaño wel twee jaar nodig zou hebben om dat uit zijn goede salaris terug te betalen, en ervaring leerde dat sommige leningen helemaal niet terugbetaald werden. Krapovich vond het risico behoorlijk hoog en hoewel hij zelf een goed salaris had in vergelijking tot zijn landgenoten in het Oostblok wilde hij Joaño toch niet zo'n fors bedrag op basis van zijn salaris uitlenen. Aan de andere kant had Krapovich wel een goed gevoel voor Joaño en besloot hem dan zelf 500 dollar te lenen.

Helaas, na het weekeinde (deze week dat wij er waren) was Joaño niet komen opdagen op kantoor, en de volgende dag ook niet, heel ongebruikelijk. Nadat ze de derde dag op onderzoek waren uitgegaan vonden ze hem thuis, geheel versuft, ongewassen, zijn kamer in totale wanorde, geen eten gehad voor dagen. Wat bleek, zijn vriendin was zwanger geworden en om dat te verbergen en de eer van hemzelf en beide families te redden moest hij meteen met haar trouwen. Natuurlijk kon hij op stel en sprong geen geld lenen van zijn familie want dan zou uitkomen dat zijn vriendin zwanger was, en dus moest hij alle kosten van de trouwerij zelf financieren. Een simpele versie was begroot op ruim 2000 dollar, vandaar de lening. Nu hij echter slechts 500 dollar had gekregen, kon hij niet in minimum stijl trouwen en was teneinde raad. Geen trouwerij, de eer van het meisje kapot en ook haar toekomst. Hij had het letterlijk verbruikt bij haar en zijn eigen familie. Zelfs als ze later alsnog zouden trouwen dan was de sociale schade niet meer te herstellen want dan zou uitkomen dat ze al reeds zwanger was. Uiteindelijk had hij die 500 dollar in de kroeg besteed om zich te bedrinken, en hij had alles besteed, het hele bedrag. Hij was door zijn vrienden thuis gedumpt, half bewusteloos. Nu had hij dus ook nog een schuld. Een van de onderliggende problemen was dat Joaño niet aan Krapovich wilde vertellen waarvoor hij die grote lening nodig had; de werkelijke reden moest immers geheim blijven. Misschien geloofde hij er niet in dat de Rus er begrip voor zou hebben en niets zouden laten uitlekken. Als hij het echter wel had verteld, dan was de kans groot geweest dat de verschillende buitenlandse collega's allemaal wat hadden bijgedragen en hij het minimum bedrag wel bij elkaar had kunnen krijgen. Er waren dus twee problemen: ten eerste geen voorbehoedsmiddelen en ten tweede een gebrek aan kennis van de onderlinge culturen. Dat laatste was de oorzaak van de miscommunicatie.

Er was uiteindelijk niet zoveel te doen in Conakry. Buiten de stad, zelfs buiten de route van hotel naar kantoor mochten we niet. Een van de Roemeense architecten was wel geïnteresseerd om wat verder te praten over wat er in het Westen gebeurde, want informatie over de wereld buiten het Sovjet blok kregen ze niet. Milova was aardig gestrest, blijkbaar wist niemand wie van de KGB was en wie wat of wie

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

bespioneerde en aan wie rapporteerde. Je moest altijd oppassen wat je zei en je kon niemand vertrouwen. Alles wat er gebeurde had mogelijk een dubbele bodem, een bijkomende bedoeling, of niets leek zo te zijn zoals het er uitzag. Met ons twee buitenlanders kon hij eindelijk eens uitpraten, zijn hart uitstorten, zijn frustraties de loop laten. Hij zat bijna te snikken van verdriet en ellende. Zijn aanstelling in Conakry was nauwelijks vrijwillig, er werd hem weinig alternatief gelaten, je gaat naar Afrika of je bent je baan kwijt. Hij miste zijn familie en had nog een heel jaar te gaan. Een jaar later kreeg ik van Milova een fotoboek thuisgestuurd over de architectuur in Roemenie, en daarna hebben we nog een paar keer contact gehad. Ik kon alleen over heel oppervlakkige zaken schrijven, zoals over de tulpen en molens, want anders kon hij in problemen raken, al zijn uitgaande en inkomende post werd nagekeken.

In het Hotel de France zaten ook een paar luchtvaartdeskundigen om een conflict met de overheid over de controle van het luchtruim glad te strijken, of liever gezegd op te lossen. Guinee Conakry ligt ten zuiden van Senegal en alle vluchten van Dakar naar Abidjan zouden over Gambia en Guinee vliegen, maar elk land had zijn eigen soevereine luchtruim en daar is dus toestemming voor nodig. Dakar had een modern vlucht controlecentrum en het volgende vlucht begeleidingscentrum lag in Ivoorkust, allebei redelijk ontwikkelde airports. Daartussen lagen Bissau en Conakry. Nu ze onafhankelijk waren wilden die allebei hun eigen luchtruim controleren en de vluchten tussen Abidjan en Dakar overnemen, begeleiden en doorgeven. Omdat nauwelijks iemand naar Bissau of Conakry ging was het dus 98% doorgeven. Er was echter 'een probleempje': er was geen technische uitrusting om dat goed te doen, er waren geen vlucht controleleiders met voldoende ervaring, en de paar die er waren mochten niet meer dan acht uur per dag werken. Ze moesten gedurende de lunch vrij hebben, hoefden niet 's nachts te werken en waren ook zondag vrij. Dat schema paste echter niet in het internationale vluchtverkeer en geen enkele luchtvaartmaatschappij wilde een 200 km wijde bocht om Guinee heen vliegen. Ook wilden ze niet het risico lopen om door de grondtroepen uit de lucht geschoten te worden. Later heb ik nooit gehoord dat Guinee de luchtverkeersleiding deed, dus is er wel een soort oplossing gekomen; waarschijnlijk over zee omvliegen. Dit als voorbeeld hoe toen de overheid daar werkte.

3.2. Bud Senegal.

Senegal heeft een warm klimaat met in het zuidelijkste gedeelte, de Casamance, vrij veel regen, maar ten noorden van Gambia wordt dat al snel minder. Meer naar het noorden, halverwege Dakar is het al nauwelijks meer dan een halve meter regen per jaar, maar met extra water zijn er prachtige groente producties te behalen. Meer een klimaat zoals Californie-USA.

Het landschap werd gedomineerd door eindeloze gebieden waar slechts grote Baobabs groeiden. Zelfs de lokale bevolking kon weinig met de droge grond en buitenlandse investeerders konden dus voor erg weinig geld hele terreinen pachten als ze er land of tuinbouw op gingen doen. De Senegalezen zouden nooit een Baobab omhakken want deze is heilig en de geesten van de voorvaderen huizen er in. Bud Senegal echter ploegde de hele handel om voor hun groente en fruit plantages.

Bud, een internationale fruit producent had een grote lap grond geleased van de overheid en er tientallen hectares paprika's, aubergines, Galia en suikermeloenen op gepland voor de Nederlandse en Europese markt. Ze hadden alles uit Nederland geïmporteerd in zeecontainers, inclusief kantoren, generators, planters en loodsden. Het bedrijf werd gerund door een team Nederlanders die natuurlijk op Koninginnedag of andere ambassade activiteiten werden uitgenodigd. Vooral de Galia meloenen deden het daar prachtig in het droge warme klimaat, en vanwege het slechts kort bestaande Amerikaanse druppel irrigatiesysteem geen meeldauw. Met behulp van deze irrigatie, maar ook beregening, en heel goedkope arbeidskrachten uit de omliggende dorpen werden er mooie producties en winsten gehaald. De vaarafstand tussen Dakar en Rotterdam was net niet te ver om de hele Nederlandse winter de heerlijke meloenen op de veiling te krijgen, terwijl dozen met supergrote paprika's in drie kleuren en verse groene boontjes per vliegtuig ingevlogen. Met ongeveer drie

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

keer per week een hele DC10 vol waren die aardig aan de prijs, maar voor deze noviteit van verse groenten in de winter betaalde men graag.

De meloenen die niet aan de vereiste maatvoering voldeden of een plekje hadden, werden op de lokale markt verkocht. De Galia meloenen waren geen hybride producten en gebruik makend van de pitten ging men in alle dorpjes rondom het Bud project ook al gauw meloenen verbouwen die dan eveneens op de lokale markt kwamen. Er was echter wel een probleempje, of eigenlijk drie. Een: Het extra water voor de irrigatie moest van heel diep opgepompt worden. Met het oppompen van grote hoeveelheden water vlak bij het kustgebied was het oppassen dat er geen zout water infiltreerde of dat water uit verzilte aardlagen werd opgepompt. Twee: Door het erg warme klimaat verdampte het merendeel van het sproeiwater, waardoor de mogelijkheid ontstond van verzilting; om dat tegen te gaan moest er dus extra gesproeid worden. Drie: Het extra sproeien kostte niet alleen veel water, maar werkte meeldauw in de hand waartegen dan weer gespoten moest worden; dat is vooral niet goed voor de export van de paprika's.

Omdat het bestaan van druipirrigatie pas kort bekend was, en de aanleg toen nog een dure aangelegenheid was, was voor een aantal groenten gekozen voor een overhead sprinkler irrigatie systeem met de bovengenoemde nadelen. Na het oogsten was de grond niet meer bedekt door planten en alle organische stof verbrandde in de felle zon. Men probeerde aanvankelijk wel een continue beplanting te organiseren, maar die moest wel gepland worden overeenkomstig de beste fruit verkoop prijzen in de winter in Nederland. Die planning hield braak liggende periodes in voor het landbouw gebied in Senegal. Ofschoon er dus wel extra geïrrigeerd werd, was de verzilting van de grond nauwelijks tegen te houden. Het einde van het Bud project was dan ook in het zicht, zeker toen ook nog de brandstof en transport prijzen omhoog gingen vanwege de eerste energie crisis van 1973. Toen de activiteit niet meer rendabel was is men er meteen mee gestopt. Alle equipment in de containers geladen om ergens anders een soortgelijk bedrijf op te zetten. Een kaal geploegd en verzilt stuk grond achterlatend waar uiteraard alle magnifieke Baobab bomen verdwenen waren. De volgende twintig jaar wil daar niets meer groeien. Winst voor de een werd een woestijn voor de ander. Was dat nu de nieuwe vorm van ontwikkelingshulp?

3.3. Lopend vuurtje in Gabon.

Slechts een enkele keer duurde een missie langer dan een paar weken en in Gabon zat ik voor een hele maand in een eenvoudig gemeubileerde drive-in met eigen keukentje. De unit was koel voor lokale begrippen want het was goed beschaduwde onder een paar magnifieke ficusbomen. Meestal kwam ik pas 's avonds na zonsondergang thuis, want om zes uur werd het heel snel donker. Om de vochtigheid uit de woning te krijgen stak ik dan eerst de open haard aan. In het donker, in de enige luie stoel overdacht ik een half uurtje over de gebeurtenissen van de dag, terwijl ik naar de zich uitbreidende vlammetjes keek die in het stapeltje brandhout omhoog kroop. Een poosje later ging ik dan een hapje klaar maken. Na het ontbijt moest ik dan wel elke keer zorgen dat er een nieuw stapeltje brandhout in de open haard was ingericht, compleet met spaanders en een oude krant, zodat het die avond weer met een enkele lucifer aangestoken kon worden. Een voordeel van het elektrisch licht niet aansteken was dat het dan geen muskieten aantrok.

Op een avond had ik mijn leenauto in de carpoort gezet en vandaar de zijdeur naar de woonkamer genomen, en zoals gewoonlijk de haard aangestoken. Ik was op de luie stoel neergeploft om naar de langzaam uitbreidende vlammetjes te kijken. Deze keer bewogen de vlammetjes kennelijk wat meer omdat het kegeltje met brandhout in elkaar zakte. Tot vlak daarna opeens het halve vuur van het haardplateau de kamer in gleed en op mij afkwam. Als door een wesp gestoken sprong ik uit mijn stoel. Blijkbaar was er overdag een slang op de nog warme haardvloer gaan liggen om een dutje te doen, en deze werd ruw wakker gemaakt vanwege de krant die ik op zijn rug in de brand had gestoken.

Nog een stukje tropisch regenwoud

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

Behalve het uitdovende vuur en het zwakke schijnsel van een verre straatlantaarn had ik geen ander licht in de kamer en kon niet goed zien waar de slang zich naar toe bewoog, terwijl ik terecht vermoedde dat de slang mij wel kon zien en in de aanval ging vanwege een verschroeide rug. Op de eettafel gesprongen en een van de eettafelstoelen gepakt om mee te slaan, het enigste wat binnen mijn bereik was. Het was blijkbaar een grote Mamba, want in het onrustige schijnsel van het vuur stond hij meer dan twee en een halve voet omhoog. Krash!, daar ging de eerste eetkamerstoel, met de resterend rugleuning zou ik te dichtbij het beest komen dus die maar gebruikt als projectiel en een andere stoel gepakt. Na een paar bordes, die ik ook als projectielen gebruikte, en drie stoelen kapot geslagen te hebben was hij plots verdwenen. Bij het steeds zwakker wordende schijnsel van het vuur, en balancerend op de tafel met behulp van de laatste stoelpoot het licht aangekregen. De slang was weg, blijkbaar weer via de royale kier onder de carpoort deur het bos in. Sindsdien altijd maar een zaklamp bij je hebben en eerst het licht aandoen, en ook de kieren onder de deur dichtzetten. Zo leer je elke keer wat nieuws.

Veel huizen waren van planken gemaakt.

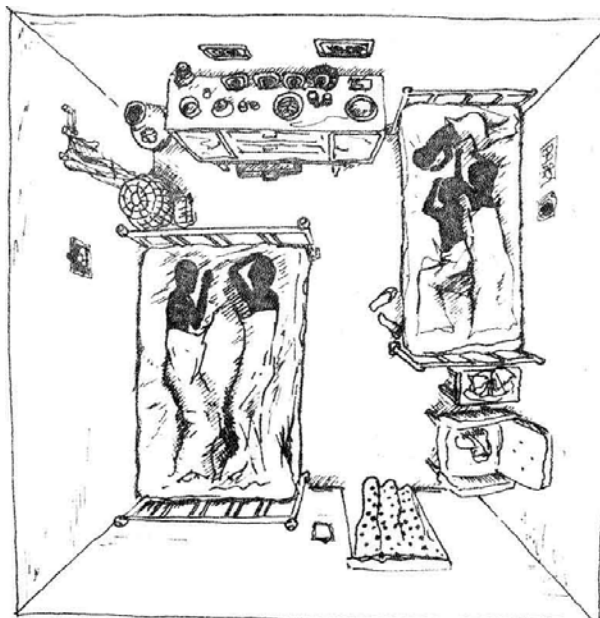
3.4. Luchthaven Dakar.

President Senghor had een belangrijke positie in Afrika en was een van de grotere politieke leiders. Belangrijk waren dan ook de internationale bezoeken van andere presidenten en hoogwaardigheidsbekleders van internationale organisaties. Wekelijks waren er wel verschillende aankomsten en vertrekken.

Eenmaal buiten het centrum was de westelijke weg naar de luchthaven een stukje breder, maar werd omringd door grote slums die steeds dichterbij de weg toe groeiden. De hoofdweg naar het zuiden was breder, maar ook deze liep langs, of eigenlijk tussendoor, een steeds groeiende krottenwijk die kilometers lang was. Uiteraard staken de bewoners daar de weg over, en naarmate het donkerder werd waren er vaker ongelukken, soms door auto's die zonder licht reden, soms vanwege gevorderd dronkenschap van overstekende bewoners.

Dat was natuurlijk geen mooie entree naar de hoofdstad van Senegal en er werd besloten om iets aan die krottenwijken te doen, eigenlijk gezegd het ging meer om het onesthetische uitzicht van de zich steeds verder uitbreidende krottenwijken. Een persoon die nu aankwam van de luchthaven kreeg makkelijk het idee dat Dakar voor 80% uit slums bestond. Dat was in feite ook zo, maar dat mocht niet gezien worden. Met internationale ontwikkelingshulp financiering waren er paar Nederlandse deskundigen betrokken bij het uitwerken van oplossingen die varieerde van het planten van bomen (uit het zicht) tot structurele wijk verbeteringsplannen (goed voor de bevolking).

Zij produceerden een erg interessante studie over Parcelles Assainies, Habitat du Grand Nombre, de urbane uitbreidingen van Dakar; een van de eerste studies van hoe je de steeds sneller groeiende urbanisaties het hoofd kon bieden.

Sketch by Jaap Bijl, Parcelles Assainies de Cambarene, Dakar, Project RUL 12

De overheid wilde een snelle en afdoende oplossing voor de slums. De rurale exodus en urbane groei werd jaarlijks groter waarbij de stadsfamilies zelf ook groter werden dan de rurale families. Een definitieve maar langzame oplossing in samenwerking met de bevolking zou te traag zijn. Alle belangrijke buitenlandse gasten kwamen nu langs die weg en het eerste wat ze dan van Dakar zagen waren dan de slums en krottenwijken; dat kon natuurlijk niet.

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

Uiteindelijk werd het een hoge muur langs de hele weg, want alle andere plannen duurde te lang of waren niet afdoende of te kostbaar. Bomen kon je dan nog altijd later voor die muur planten, maar een hoge muur loste ook meteen het probleem van de overstekende voetgangers op. De bomen zijn er bij mijn weten nooit gekomen, en de bevolking had al snel en paar gaten in de muur om toch te kunnen oversteken.

Markt in de snel groeiende urbanisaties van west Afrika.

3.5. Hongersnood in de Sahel.

De Sahel regio onderging in 1972 en de daaropvolgende jaren grote droogte en als gevolg daarvan hongersnood onder het vee en de bevolking. Die hongersnood was reeds een aantal jaren in de maak, in grote mate veroorzaakt door een zeer sterke bevolkingsgroei dankzij de gezondheidszorg die reeds jarenlang ondersteund werd door internationale organisaties. Aan de andere kant bestond het falen van dezelfde organisaties en overheden tot het ontwikkelen van de landbouw en passende economische activiteiten. Die lokale en internationale gezondheidsorganisaties zullen ongetwijfeld geargumenteed hebben dat zij niet verantwoordelijk waren voor landbouwplanning of voedselproductie, maar dat is natuurlijk een van de onderliggende problemen in ontwikkelingslanden. Daar kwam dan “opeens” een periodieke droogte periode overheen, waarschijnlijk in verband te brengen met El Niño. Was de wereld een paar jaar eerder wakker geschud vanwege de Biafra kindjes (Nigeria oorlog), nu kwam er een nieuwe fotogolf van totaal uitgehongerde merasmus kindjes en andere beelden over de hongersnood in een aantal Sahel landen. Dit leidde ook tot zeer snel groeiende urbane bevolking, ook in Senegal, en de verpaupering van het platte land. Vandaar dan ook de “noodzaak” om in de hoofdstad er een muur omheen te zetten.

Voor het lossen van het graan werd dezelfde methode gebruikt als voor de pindas, hier op de foto. Senegal is een belangrijke pinda exporteur.

Dakar was een van de aanvoerhavens voor de voedselhulp naar de Sahel landen zoals het binnenland van Senegal zelf, Mali, Niger en Opper Volta. Vandaar werd het voedsel met vrachtwagens over vele honderden kilometers naar de buurlanden gereden, naar de voedsel depos van de FAO, WFP, WHO, UNICEF, UNHCR, Oxfam en andere hulporganisaties.

Op een bepaald moment kwam er een schip aan met graan, niet een paar duizend zakken, maar meer dan duizend ton los gestort.

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

Dat moest dus eerst in zakken gedaan worden, dan op vrachtwagens, dan voor duizend kilometers getransporteerd, en daar was allemaal niet op tijd in voorzien. Het was niet voor Senegal bestemd en dus ook niet iets voor Senegal om dat allemaal even voor te schieten terwijl ze zelf met de nodige voedsel- en logistieke problemen zaten. Het schip moest wel dik havengeld betalen en men besloot om de hele lading maar op de kade te lossen, wat een berg opleverde van minstens tien meter hoog en veertig meter lang. Het schip vertrok. Op zich was het niet zo erg in het droge klimaat van Senegal, maar het bleef er weken liggen terwijl de ambtenaren aan het onderhandelen waren met de donoren. Onder andere moest er eerst invoerbelasting betaald worden, en dan weer uitvoerbelasting om het naar het volgende land te rijden. Zakken en vrachtwagens en diesel en chauffeurs moesten georganiseerd en betaald worden. Toen het schip aanwam was nog ruim voor het begin van het regenseizoen, maar het duurde zo lang dat de hele handel werd nat, ging schimmelen en rotten. Weg eten.... en natuurlijk tienduizenden hongerdoden in de Sahel.

Senegal zelf had ook te lijden van de droogte en in Dakar waren duizenden bedelaars, op elke straathoek, verkeerslicht, winkel of marktplaats. Een groot aantal van de bedelaars waren kleine jongetjes van vier tot twaalf jaar, kinderen die normaliter in Europa op school zouden zitten. Ze opereerden in paren of kleine groepjes bij parkeerplaatsen en sommigen hadden een routine ontwikkeld om bij een stoplicht de voorruit van je auto te “wassen” met zandwater. Door een paar CFA te betalen ontkwam je dan aan een schuurbeurt. Als voor boodschappen of werk veel in de stad moest zijn dan had je een extra zak met kleingeld nodig om zonder al te veel gemolesteerd te worden je programma af te maken, want als witte *toubab* viel je wel erg op in Dakar. Die kinderen waren Talibés (Koran leerlingen) die door families uit de rurale gebieden naar de hoofdstad werden gestuurd om onder toezicht van een Marabout te studeren (geestelijk leider). De Marabout zou dan zorg dragen voor het levensonderhoud van de jongens, en dat studeren bestond hoofdzakelijk uit verzen van de Koran uit het hoofd leren. Die teksten of verzen waren met zwarte inkt op een licht houten plankje geschreven van een voet breed en twee voet hoog, en als ze een plankje uit hun hoofd konden opdreunen kregen ze een ander. Op straat liepen ze vaak met hun plankje rond. Dat de Marabouts in het onderhoud van de kinderen voorzag was een ingebakken leugen. Ze moesten gewoon voor hun eten bedelen en konden pas terugkomen in hun tehuis als ze een minimaal bedrag van ongeveer 50 CFA (toen ongeveer een gulden) bij elkaar hadden gebedeld. In de praktijk kwam het er op neer dat ze zonder enig onderwijs aan hun lot overgelaten waren als ze niet het vereiste bedrag in hun tomatenpuree blik verzamelde en dagelijks aan de Marabout afdroegen. Sommige Marabouts werden schatrijk van de honderden “leerlingen”, terwijl andere Marabouts helers waren van gestolen goederen. Als je zo dom was om je arm uit het autoraampje te steken om een fooi aan een bedelaar te geven, was je zo je horloge of armband kwijt. Van een collega van de UNESCO was een keer zijn fototoestel gestolen. Meteen, het weekeinde erop, ging hij naar de helers markt waar hij zijn camera terugvond bij een van de “Koran geleerden”. Na wat flinke bedreigingen, ik hoorde dat hij een revolver had meegenomen, kwam hij weer thuis met zijn toestel.

3.6 Malie.

In bijna alle noord Afrikaanse landen was droogte groot. Alle kleine boompjes en struikjes werden opgegeten door de geiten. Overall ontstonden stof en zandstormen. Datzelfde jaar had ik ook een missie naar Malie en Opper Volta, een poosje na het veel te korte regenseizoen. Of we een ontwerp konden maken voor een schoolgebouw met lokale bouwmaterialen, minimale kosten en vooral duurzaam. Uiteindelijk is daar wel een interessant ontwerp uit gekomen, en ten zuiden van Dakar hebben we zelfs een prototype van een schoolgebouw neergezet dat een paar jaar later de Aga Khan architectuur prijs kreeg voor het ontwerp.

Wat me echter ook bijbleef van die missie was dat veel huizen in Malie door de regens ingestort waren, iets wat vroeger nooit gebeurde. Wat was er aan de hand?

In Malie en Opper Volta werd hoofdzakelijk met de ter plekke aanwezige leemgrond gebouwd. Deze grond met een hoog kleigehalte was best vruchtbaar als er maar water was, maar de ontwikkeling van spaarbekkens om het regenwater in het regenseizoen op te vangen en in de ondergrondse aardlagen te laten infiltreren was sinds de onafhankelijkheid van Malie niet meer gedaan.

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

Het regenwater spoelde dus gelijk via de grote rivieren het land uit. De top klei/leemlaag verdween en daarmee ook de enigste vruchtbaarheid. Wat er nog groeide werd door de geiten opgegeten. De enigste bomen die er nog stonden waren te hoog voor de geiten.

De droogte en de hongersnood (ook voor het vee) maakte dat de rurale bewoners de weinige melk van de geiten allemaal zelf opdronken en geen boter meer maakte. Vroeger werd die boter gebruikt om vlak voor het regenseizoen de toplaag van de platte lemen daken en muren in te smeren zodat deze waterafstotend werden. Deze zomer was dat dus niet meer gedaan en de regen maakte de klei zacht; de platte daken en de muren zogen alle vocht op en stortten in elkaar. De ene ellende na de andere.

3.7 Mauritanië.

Een ander missie was naar het noordelijke buurland Mauritanië om een ontwerp te bedenken voor scholen. Slechts met een veerboot over de Senegal rivier kon je er komen.

Senegal rivier overstek naar Mauritanië.

Het hele land was een grote zandwoestijn met acacia struikjes, en de bevolking woonde grotendeels in tenten van geitenhaar. Het voordeel is dat deze 's nachts snel afkoelen, maar in de winter kan het er zelfs vriezen.

Zelfs in de hoofdstad Nouakchott, dat vlak aan de kust ligt, bestonden alle buitenwijken grotendeels uit tenten, eveneens het gevolg van de rurale exodus. Zowel in Malie als voor Mauritanië had ik een technisch voorstel gemaakt om te koken op zonne-energie, want hout was er nauwelijks voor de kostscholen. Kostscholen waren de enige mogelijkheid voor de rurale bevolking om meer dan een paar klassen lagere schoolonderwijs te krijgen.

Hoofdstuk 3. Senegal 1973-1974

3.7 Prototype school.

Ten zuiden van Dakar hebben we een modelgebouw neergezet, gedeeltelijk gebaseerd op bouw ideeën uit het midden oosten, de Romeinen en Hassan Fathy uit Egypte. Na het uittesten van de meest eenvoudige bouwmethode met cement gestabiliseerd zandgrond en sterkte testen voor de dakconstructie werd er een compleet klaslokaal gemaakt.

Opening van het prototype “korte overspanning” van gestabiliseerde aarde.

3.8 Privé architecten.

De Malinese directeur van het UNESCO kantoor, was dat jaar uitgenodigd geweest bij een relatie in Benin die een grote imposante luxe twee verdiepingen villa aan de zee had. Brede afgeronde zijkanten, en hele grote glasramen die over zee uitkeken. Hij had een vergeelde kopie van de bouwtekening meegekregen en liet die aan ons groepje architecten zien. Beetje beleefd vragen over hoe en wat en waar. Bleek dat hij het zo'n mooi huis vond dat hij een soortgelijk huis ook voor zichzelf in Malie wilde laten bouwen. Of ik, als architect, dat ontwerp voor hem wilde kopiëren om in Mali te bouwen. Als UN directeur kan je dat in Afrika toch wel aan je eigen personeel opdragen?

Nu was een van onze aandachtspunten dat je moest proberen te bouwen met lokale middelen en in een stijl die het gunstigste is met betrekking tot het lokale klimaat. In Mauritanië of een woestijnklimaat was dat een ingesloten of afgesloten gebouwstructuur, terwijl in Gabon je juist heel licht en geventileerd moest bouwen. Het gebouw in Benin was ontworpen op uitzicht over zee en gebruikmakend van de koele zeelucht. Malie is een woestijnland met *haboobs*. Om eenzelfde ontwerp aan de rand van een stad in het midden van de Sahel te bouwen is dan niet een verstandige zet. Afijn dat wilde hij dus wel. Het ging wat dat betreft hoofdzakelijk om de imposante uitstraling van het gebouw, maar het moest natuurlijk niet helemaal hetzelfde zijn. Tenslotte had hij zo'n dik salaris dat hij in vier jaar dat hij nog directeur was wel de kosten van een mansion in Bamako kon oversparen.

Toen M. Bow vertrokken was hebben we smakelijk gelachen om het voor ons onlogische voorstel, en daarna er niet aan gedacht om in te gaan op zijn verzoek. Een paar weken later echter, na kantoor tijd, toen ik net op weg naar huis was, kwam ik hem in de gang tegen met een bezoeker, en hij hield mij staande.

“Kijk mijn vriend, dit is een van onze architecten van het scholen adviesbureau. Ze werken nu aan het ontwerp voor een huis voor mij in Mali.” En naar mij toe: “En hoe gaat het met het ontwerp van mijn villa in Bamako?”

Helaas had ik dit niet verwacht en een verkeerd antwoord gegeven. In zeer kort had ik hem medegedeeld dat Mali wel een ander klimaat had dan de kust van Benin en dus dat ontwerp niet deugde, en,..... “dat we er niet voor waren om in kantoor tijd zijn privé klusjes uit te voeren”.

Toen ik deze confrontatie de volgende dag aan Pierre vertelde gaf hij mij twee adviezen: Ten eerste excuses maken omdat ik zo bot was geweest in het bijzijn van een onbekende derde. En ten tweede; acuut een andere baan zoeken want voor dit soort communicatie was er geen toekomst voor mij binnen een UN organisatie.

Tijd om koffer te pakken en te vertrekken